

Осы ұсынылып отырған ақпараттар негізінде сала бойынша туындайтын бірқатар мәселелерді айта кетсек:

1) Елімізде тамақ өнімдерінің сапасына байланысты күнделікті өмірде келіспеушіліктер орын алып жатады. Тамақ өнімдерінің халықтың әл-ауқаты мен денсаулығын сақтау үшін маңызы зор екендігі белгілі. Аталған келіспеушіліктер әрқашан өзінің қажетті деңгейдегі шешімін таба бермейді. Қазіргі дамыған технология аясында осы мәселелерді ұзақ бюрократиялық қақтығыстарсыз шешкен жөн деп ойлаймыз. Соның негізінде осы тамақ өнімдеріне байланысты смартфондарға мобильді қосымша енгізу бірден-бір шешімі болып табылады. Қазіргі смартфондарда QR кодын тану қызметі орнатылған сол секілді тауар штрих кодын танытын қызметін бекіту қажет. Келіспеушілік пайда болған жағдайда кассалық аппарат жады негізінде тауар сатушыны табуға оңай болады. Мобильді қосымша тиісті мемлекеттік органға есеп жіберіп отырады. Осы жіберілген есептер бойынша тиісті санкциялар қабылданып, мәселелердің тездетіп шешілуіне өзінің септігін тигізеді деген ойдамыз.

2) Тауар туралы ақпараттың ұсынылуы. Азаматтық заңнама бойынша ақпараттың толық және анық болуы керек екендігі белгілі. Заңнама бойынша бұл ақпаратқа мыналар кіреді: өнімнің атауы, тауарлардың негізгі тұтынушылық қасиеттері туралы ақпарат (тағамдық құндылығы, әдісі, жасалған күні мен орны, қарсы көрсеткіштері, салмағы), бағасы, кепілдік мерзімі, тауарларды тиімді және қауіпсіз пайдалану, осы тауарлардың қызмет ету мерзімі (сақтау мерзімі) және тұтынушының көрсетілген уақыт кезеңдерінен кейінгі қажетті әрекеттері туралы ақпарат, өндірушінің мекен-жайы және фирмалық атауы, тауарларды сату ережелері туралы ақпарат және т.б. Және де осы ақпараттың орналасу ерекшелігіне де назар аударған жөн. Ақпарат тауардың бүгілетін немесе анық көрінбейтін бөлігіне де орналасуы мүмкін және де тауар туралы ақпараттың қаріп өлшеміннің қажет деңгейден кіші болуы өз кезегінде тауар тұтынушының қажет ақпаратпен танысуына кедергі туындатады. Еске сала кетсек бұл ҚР Тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы заңының 10 бабында белгіленген құқықтарын бұзады. Бірақ тауар ұсынушы тарап немесе дайындаушы бұл талаптарды әрқашан ескере бермейді. Сол себепті осы заңға ақпарат туралы нақты бір бапты арнап, осы мәселенің толықтай шешімін бекіту қажет деген ойдамыз.

Әдебиеттер:

1. <https://encyclopaedia.bid/консьюмеризм>
2. https://potrebitel.kz/?page_id=561 История создания Потребительского движения в Казахстане
3. Қазақстан республикасының Азаматтық кодексі 1994 жылғы 27 желтоқсандағы № 268-ХІІІ.
4. «Тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 4 мамырдағы № 274-ІV Заңы. http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z100000274_z100274.htm
5. Қазақстанда тұтынушылардың құқығын қорғау саласында 65 қоғамдық ұйым жұмыс істейді — ҚР СИМ <https://primeminister.kz/kz/news/kazakstanda-tutynushylardyn-kukygyyn-korgau-salasynda-65-kogamdyk-uyym-zhumys-isteydi-sim-2282443>

Құтжан І.Д., Қазтұтынуодағы Қарағанды университеті, ФФЛЦТ факультеті, гр. УА-12 НП, магистрант.

(Ғылыми жетекші - PhD доцент Ламбекова А.Н)

БАСҚАРУ ЕСЕБІНІҢ ПАЙДА БОЛУ ТАРИХЫ ЖӘНЕ ДАМУ КЕЗЕҢДЕРІ

Қазіргі уақытта Әлемдік және отандық өндіріс нарықтарында өндіріс және қызмет көрсету саласындағы бәсекелестіктің күшеюі, технологиялар мен интеграцияланған жүйелердің қарқынды дамуы, бизнесті әртараптандыру және коммерциялық ұйымдарды басқарудағы бизнес-процестердің күрделенуі барлық бақылау және талдау жүйелерін түрлендіру мен үйлестіру қажеттілігіне алып келеді. Қазіргі уақытта Басқару есебін жүргізу проблемалары өзекті бола түсуде, өйткені нарықтық экономиканың қалыптасуы мен дамуы жағдайында ұйымдардағы басқару мен басқару есебі ерекше рөл атқарады. Осыған орай басқару есебінің маңыздылығына байланысты басқару есебінің пайда болу тарихына шолу жасап өтсек.

Алғаш рет "Басқару есебі" термині дамыған ағылшын тілді елдерде өткен ғасырдың ортасынан бастап өнеркәсіптік революция кезеңінде темір жолдардың, фабрикалардың және зауыттардың дамуымен, ал Ресейде – шаруашылық жүргізудің нарықтық жағдайларына көшумен айтыла бастады.

"Басқару есебі" ұғымы менеджерлерді жауапкершілік орталықтарының қызметінде және қажет болған жағдайда тұтастай алғанда ұйымда тиімді басқару шешімдерін қабылдау үшін ақпаратпен қамтамасыз ететін бухгалтерлік есептің ішкі жүйесі ретінде түсініледі.

Зерттеу нәтижелері бойынша мамандар "Басқару есебі" ұғымына әртүрлі мағына беретіні белгілі болды. Пікірлердің таралуы өте кең.[1]

Кейбіреулер басқарушылық есеп-бұл өндірістік есеп және шығындар мен қызмет нәтижелерін және оның ішкі бөлімшелерін бақылау;

Басқалары-бұл тек бухгалтерлік есеп, яғни шығындар мен нәтижелер туралы нақты деректерді өлшеу ғана емес, сонымен қатар оларды жоспарлау, болжау және талдау деп қарастырады.

Үшіншіден, Басқару есебі сонымен бірге басқару нәтижелеріне әсер ететін факторларды, жағдайларды ескеру деп санайды;

Төртіншіден, Басқару есебі кез-келген нақты және ықтимал ішкі және сыртқы пайдаланушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған ғаламдық ақпараттық жүйе болып табылады деп есептейді.

Жеке ғалымдардың тұжырымдарына тоқтала кетсек. Н.Г. Чумаченко басқарушылық есепте шығындардың алдын-ала сметаларын құруға, сметалардан жедел ауытқуға, өндіріс шығындарын синтетикалық талдауға және олардың құнын бағалау негізінде басқару шешімдерінің нұсқаларына баса назар аудару керек деп санайды. Олар атап өткендей, бұл-басқару есебінің міндетті түрде талап етіледі, назар аударатын болашағына және оған әсер бар істер барысы. Өткенді өзгерту мүмкін емес, бірақ оны болашаққа бағыттау мақсатында зерттеуге болады.

М. Чумаченко былай деп жазады: "АҚШ-тағы елуінші және алпысыншы жылдар өндірістік шығындар мен шығындарды есепке алу мәселелеріне қызығушылықтың артуымен ерекшеленеді. Есептің функциялары мен мазмұны өзгерді. Елуінші жылдары "шығындар есебі" ұғымы "Басқару есебі" ұғымымен алмастырыла бастады. Бұл ұғымдардың мазмұнының өзгеруі шығындардың алдын-ала сметаларын жасауға, сметалардан ауытқуларды жедел анықтауға, өндіріс шығындары мен басқарушылық шешімдердің өзіндік құнына негізделген нұсқаларын жүйелі талдауға көп көңіл бөлінетіндігінде көрінді"-деп сипаттайды.

Басқарушылық есеп жүйесін қолдануды 20-шы жылдары АҚШ өнеркәсіптік компаниялары бастады. XX ғ. 1911 жылы алғашқылардың бірі болып бұл жүйені еңбекті ғылыми ұйымдастыру және басқару жөніндегі танымал маман Ч. Гаррисон жұмыс қолғаптарын шығаратын компанияда әзірледі және енгізді.[2]

XX ғасырдың басына дейін бірыңғай бухгалтерлік есеп болды, ол 30-жылдардың басында ішінара реттеле бастады. Нәтижесінде қаржылық есеп пайда болды – бухгалтерлік есептің міндетті түрде реттелуге жататын бөлігі.

Басқаруға арналған ақпаратты өндіру басқару есебінің мәні мен атауын білдіреді. Оның пайда болуы кәсіпкерлік пен басқару ғылымының дамуымен, ең алдымен, кооперациялардың өсуімен, өндірістік нормалаумен және құқықтық және экономикалық қатынастардың өзгеруімен байланысты.

Басқару есебі ірі өнеркәсіптік өндірістің қажеттіліктеріне жауап ретінде пайда болды және өндірістік процестер күрделене түскен сайын, ішкі басқарудың өмірлік қажеттіліктеріне сүйене отырып дамыды және XX ғасырдың 40-жылдарының аяғында заманауи жүйеге айналды.

Нәтижесінде басқарушылық есеп жеке Бухгалтерлік есеп шеңберінен шығады. Бұл ішкі экономикалық басқарудың кешенді әдісі, бұрын белгілі болған ішкі экономикалық есептеулерге өте ұқсас.

Басқарушылық есеп саласының даму тарихы келесі түрде ұсынылған 1- кестеден тұрады.

Осылайша, кестеден әр кезең басқару ортасының жаңа жағдайларына сәйкес келу үшін өзгертілген жаңа әдістер мен ескілердің жиынтығы екенін көруге болады. Бейімделу процесінде алдыңғы кезеңдердің мақсаттары мен әдістері өзгертіліп, толықтырылады.

Қазіргі заманғы басқару есебі, ең алдымен, басқару, жоспарлау, қызмет көрсету және басқару шешімдерін қабылдау бойынша операцияларды бақылау үшін жауапты менеджерлерге ақпарат беруді қамтамасыз етеді.

Басқарушылық есептің негізгі мақсаты-экономикалық негізделген шешімдер қабылдау мүмкіндігі. Басқару есебінің жүйесін құру-бұл кәсіпорынды тиімді басқару ғана емес, сонымен бірге оның нарық жағдайында өмір сүру мәселесі. Бәсекелестік жағдайында қарқынды өзгертін ортаға тез бейімделу мүмкіндігі басқарушылық есептің заманауи әдістері мен оларға сәйкес келетін бизнес модельдерінің артықшылығы болып табылады.

I кезең –
1950 басқару есебінің мақсаты бюджеттеу мен шығындарды есептеу әдістерін қолдану арқылы шығындарды анықтау және қаржылық бақылау болды
II кезең-
1965 ж.шешім қабылдауды талдау және жауапкершілік орталықтары бойынша есепке алу сияқты әдістерді пайдалану арқылы басқарушылық жоспарлау және бақылау мақсатында Фокусты ұсыну жағына ауыстырылды.
III кезең –
1985 ж.технологиялық талдау мен шығындарды басқарудың нақты әдістерін қолдану арқылы бизнес – процестерге қатысатын ресурстардың шығынын азайтуға назар аударылды.
IV кезең –
1995 ж.ресурстарды тиімді пайдалану, ұйымдастырушылық инновацияларды басқару және білімді капиталдандыру арқылы бағалау әдістерін қолдану және шығындар көрсеткіштерін жоспарлау арқылы қосымша құнды құруды басқару салаларына назар аударылады.[3]

Басқарушылық шешімдер қабылдауға арналған ақпарат басқарушылық есепке алу жүйесінде қалыптасады және екі техникалық сипаттамаға сәйкес келуі керек: қалыптасу және құрылымдау дәрежесі, сондай-ақ сапалық сипаттамалары: түсінушілік, ақыл-ой, маңыздылық, сенімділік, шынайы көрініс, бейтараптық, сақтық, мазмұнның формадан басымдығы, толықтығы, салыстырмалылығы және уақтылығы. [4]

Егер біз басқарушылық есепті кеңейтілген түсіндіруде қарастырмасақ, бұл оны басқару шешімдерін қабылдау үшін кәсіпорын менеджерлеріне қажет ақпаратпен шектеуді білдіреді.

Басқару есебі-бұл жалпы алғышарттардан туындауы үшін жеткілікті күрделі жүйе. Тарихи тәжірибе көрсеткендей, оның жалпы теориялық тұжырымдамасының негізі неоклассикалық Экономикалық теория болып табылады, негізінен позитивизм философиясымен үйлеседі, сонымен қатар ғылыми басқарудың классикалық және неоклассикалық мектептері, олар әрине, қоғамдық экономикалық санада үстем жағдайға ие болуы керек. Бұл шарттар кез-келген елде басқару есебінің пайда болуы үшін міндетті болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

- 1.Международный журнал экспериментального образования №12, 2011, УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ УЧЕТ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА: Герасимова Л.Н. Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации
- 2 .<http://economix.in.ua/books/konspekti/1/upravluchet/12/12.php>
- 3.<https://scienceforum.ru/2018/article/2018001393>
- 4.<https://cyberleninka.ru/article/n/upravlencheskiy-uchyot-i-ego-rol-v-upravlenii-organizatsiey>

Мәжит І.Б., Қазғұтынуодағы Қарағанды Университеті, Бизнес, Құқық және Технология Факультеті, Ю-18-1К тобының студенті

(Ғылыми жетекші – Мағдатова Қымбат Жанатқызы, аға оқытушы)

ЭКОНОМИКАЛЫҚ КОНТРАБАНДАНЫҢ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАМЫНЫҢ ЭКОНОМИКАСЫНА ТИГІЗЕТІН ӘСЕРІ

Байырғы заманнан мемлекетіміз географиялық орналасуымен ерекшеленеді. Нақтырақ айтсақ, ежелден бері Ұлы Жібек Жолы қазақ даласы арқылы өтіп, Шығыс пен Еуропа елдерін байланыстыратын сауда көпірі болды. Сайын даламыз арқылы Қытайдан, Ресейден, орталық Азия мемлекеттерінен Еуропаға дейін түрлі тауарлар тасымалданғаны мәлім.

Қазіргі таңда жоғарыда аталып кеткен ерекшелік экономикалық контрабанданың дамуына қолайлы болып отыр. Яғни, мемлекетіміз арқылы заңсыз тауарлар өтеді және елімізге кіреді. Қазақстанда экономикалық контрабанданың бірқатар географиялық ерекшелігін атап өтер болсақ, Қазақстан Республикасы орасан зор географиялық кеңістікке ие, аумағы бойынша әлемде тоғызыншы орында, 5 мемлекетпен шектеседі. Шекараның жалпы ұзындығы- 12 мың 187 километр. Бүгінгі күні